

Iniciatīva "Viena josta, viens ceļš" – Ķīnas ietekmes pieaugums koksnes tirgos un Eiropas rīcība

Latvijas Mežu sertifikācijas padome

Ķīnas globālā iniciatīva "*Belt and Road Initiative*" jeb "*Yīdài Yīlù*" un tās pieaugošā ietekme pār kokmateriālu piegādes ķēdēm rada nopietnus atmežošanas un nelegālas koku izciršanas riskus pasaules jutīgākajos mežu reģionos, īpaši Āzijā.

Augsta riska kokmateriālu imports un izsekojamības trūkums

61,3% no visa kokmateriālu apjoma, ko importē Ķīna, nāk no valstīm, kurās pastāv paaugstināts nelegālas mežizstrādes risks. Resursu ekonomists Dr. Tairons Venns ir aplēsis, ka laikposmā no 2018. līdz 2023. gadam Ķīna ik gadu importēja vidēji 115,9 miljonus kubikmetru kokmateriālu rēķinot pēc apaļkoku tilpuma. No šī apjoma skujkoki veidoja 68,8%, tropu lapu koku koksne veidoja 19,4% un viss šis apjoms tiek klasificēts kā "augsta riska koksne". Mērenās joslas lapu koksne veidoja 11,8%. No kopējā importa apjoma tieši Krievijas kokmateriāli veidoja 29.6%. Pētījumā uzsvērts, ka, izejmateriāliem nonākot Ķīnas pārstrādes rūpnīcās, to sākotnējā izcelsme netiek fiksēta vai izsekota. Pārstrādes procesā dažādu avotu koksne tiek sajaukta kopā, radot situāciju, kad galaproduktā vairs nav iespējams noteikt nelegāli iegūtus materiālus. Turklāt ražotāji šajos reģionos un Krievijā bieži strādā ar zemākiem vides un darba tiesību standartiem, kas samazina ražošanas izmaksas.

Problemātiskie reģioni un transporta koridori

Brukingsa institūta (*Brookings Institution*) pētnieku veiktā kartēšana liecina, ka vislielākie zaudējumi īstermiņā draud vēl neskartajiem un daļēji apsaimniekotajiem mežu masīviem Mjanmā, Laosā un Malajas pussalā, kurus šķērso jaunbūvētie un plānotie Ķīnas iniciatīvas dzelzceļi un autoceļi - kā piemērs minēts jaunais ātrgaitas dzelzceļš caur Laosu. Jauni transporta ceļi rada "milzīgu risku un nenoteiktību" ilgtermiņā pat tādās neskartās teritorijās kā Krievijas austrumi, jo tie veicina iedzīvotāju migrāciju un jaunas investīcijas mežizstrādē. Turpretī jau iepriekš intensīvi izstrādātos

reģionos - daļā Kambodžas, Kazahstānas un Ķīnas dienvidrietumu - infrastruktūras ietekmes risks ir mazāks, jo tur dabisko mežu platību tikpat kā vairs nav.

Ietekme uz citiem tirgiem

Tropu kokmateriālu plūsma uz Ķīnu aktīvi notiek arī pa jūras ceļiem – piemēram, 2025. gadā Ķīna no Papua-Jaungvīnijas importēja 1,60 miljonus kubikmetru apaļkoku, bet no Zālamana Salām – 1,09 miljonus kubikmetru. Ķīna, piemēram, iepērk 90% no visas Mozambikas koksnes. Saskaņā ar Vides izmeklēšanas aģentūras (EIA) datiem, vairāk nekā 89% no šiem sūtījumiem laika posmā no 2017. līdz 2023. gadam pārkāpa Mozambikas noteikto apaļkoku eksporta aizliegumu. Tas pamudinājis Mozambiku pārskatīt mežsaimniecības līgumu ar Ķīnu. Mazticams, ka Mozambikas valdība spēs pretoties ķīniešu prasībām un ietekmei...

Dr. Venns aprēķinājis, ka 43,9% no tiem kokmateriāliem, ko Ķīna tālāk eksportē uz Austrāliju, nāk no augsta riska izcelsmes vietām un īpaši kompozītmateriālu un inženierijas koksnes produktos, kuros tiek izmantots liels daudzums lapu koksnes. Eksperti brīdina, ka starptautisko piegādes ķēžu krāpniecības dēļ nelegāla koksne nonāk tirgū pat tad, ja importētāji formāli izpilda visas uzticamības pārbaudes procedūras.

Vai ir risinājumi?

Lai cīnītos pret šo problēmu, pētījuma autori iesaka divus galvenos virzienus. Pirmkārt, tā ir zinātniskā kontrole. No koksnes importētājiem iekasētos nodokļus un nodevas vajadzētu novirzīt globālas ģenētiskās un ķīmiskās references bibliotēkas, kā arī ātrās kriminālistiskās testēšanas sistēmas izveidei. Tas ļautu pārbaudīt koksnes patieso izcelsmi pēc tās izotopiem un mikroelementiem, paļaujoties uz pašu materiālu, nevis tikai uz dokumentiem. Otrkārt - integrēta plānošana un infrastruktūras projektu agrīnajās stadijās ir nepieciešams veikt integrētu plānošanu, veidojot aizsargājamās teritorijas gar jaunajiem ceļiem un dzelzceļiem, kas palīdzētu samazināt mežu izzušanu ilgtermiņā.

Eiropas loma un situācija

Saistībā ar nelegālo kokmateriālu apriti un mežu izzušanas riskiem, ko pastiprina Ķīnas pārstrādes mezglis un "Viena josta, viens ceļš" infrastruktūra, Eiropas Savienība (ES) pašlaik ieņem vienu no stingrākajām un agresīvākajām pozīcijām pasaulē, ieviešot stingru tiesisko regulējumu un tirdzniecības aizsardzības mehānismus.

Līdz šim Eiropā darbojās ES Kokmateriālu regula - EUTR, kas pieprasīja importētājiem kontrolēt tikai koksnes likumību. Taču, lai novērstu riskus, ko rada nepārskatāmās globālās piegādes ķēdes, tostarp caur Ķīnu, Eiropa ir pieņēmusi jauno Atmežošanas regulu - EUDR, kas lielajiem un vidējiem uzņēmumiem pilnībā stājas spēkā 2026. gada 30. decembrī.

Saskaņā ar EUDR, uzņēmumiem vairs nepietiks tikai ar dokumentiem, kas apliecina koksnes likumību. Importētājiem būs jāuzrāda precīzas ģeolokācijas koordinātas tam zemesgabalam jeb meža audzei, kur koks ir ticis nocirsts.

Tā kā Ķīna pati ir milzīgs kokmateriālu pārstrādes un tranzīta mezgls, kas eksportē uz Eiropu tādus produktus kā mēbeles un saplāksni, Ķīnas eksportētāji tagad izjūt milzīgu spiedienu. Lai tie vispār varētu pārdot preces Eiropas tirgū, tiem būs jāpierāda, ka to rūpnīcās izmantotā koksne, kas var nākt no Āzijas, Āfrikas vai Krievijas, nav saistīta ar mežu izzušanu.

Sankciju apiešanas riski un Krievijas koksnes "atmazgāšana"

Eiropas tirgum šobrīd kritiska problēma ir nelegālas vai sankcijām pakļautas koksnes plūsmas caur trešajām valstīm. Eiropas Komisija jau 2025. gadā izdeva īpašu brīdinājumu - *Special Alert*, ka krievu un baltkrievu bērza koksne, kuras imports Eiropas Savienībā ir stingri aizliegts sankciju dēļ, tiek masveidā virzīta caur Ķīnas pārstrādes rūpnīcām. Tur tā tiek pārstrādāta saplāksnī, mainīti dokumenti un produkcija Eiropā nonāk ar viltotiem izcelsmes papīriem vai kā Ķīnas izcelsmes prece. Eiropas un arī Latvijas vietējie ražotāji, piemēram, AS "Latvijas Finieris", ir aktīvi strādājuši, lai vērstu starptautisko institūciju uzmanību uz šiem nelegālajiem un sankcijas apejošajiem tirdzniecības ceļiem, kas finansiāli atbalsta Krievijas kara mašīnu.

Augsti antidempinga maksājumi Ķīnas koksnes izstrādājumiem

Lai aizsargātu savu tirgu un ražotājus no lētas un nepārskatāmas koksnes ieplūšanas, Eiropas Komisija ir noteikusi vērienīgus antidempinga tarifus līdz pat 86,8% Ķīnas lapu koksnes saplākšņa importam. Izmeklēšanā atklājās, ka Ķīnas eksportētāji pat mēģināja apzināti mainīt muitas klasifikāciju – tie uzklāja lapu koksnes saplāksnim ekstremāli plānu, nomizojamu skujkoka virskārtu, lai uzdotu to par "skujkoku saplāksni" un izvairītos no Briseles tarifiem. Šie tarifi un pastiprinātā uzraudzība kalpo kā barjera, lai Eiropas tirgū neļautu brīvi nonākt lētiem Ķīnas koksnes izstrādājumiem, kuru ražošanā, kā minēts sākuma rakstā, bieži tiek izmantoti nelegāli nocirsti tropu mežu vai Krievijas kokmateriāli.

Eiropa no vienkārša importētāja un patērētāja šobrīd transformējas par globālu regulatoru. Ieviešot EUDR, Eiropa piespiež arī pašus Ķīnas piegādātājus un "Viena josta, viens ceļš" projektos iesaistītās valstis sakārtot savu mežsaimniecības politiku, ja vien tās vēlas saglabāt piekļuvi pirkjspējīgajam Eiropas tirgum.

Avoti: Eiropas Savienības informācijas vietnes un Zemeunvalsts.lv